

ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ

ВЕСТНИК НУУз

АСТА NUUZ

МИРЗО УЛУГ'БЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ

**ЖУРНАЛ
1997
ЙИЛДАН
ЧИҚА
БОШЛАГАН**

**2022
1/4/1**

**Ижтимоий-
гуманитар
фанлар
туркуми**

Бош муҳаррир:

И.У.МАЖИДОВ – т.ф.д., профессор.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Р.Х.ШИРИНОВА – ф.ф.д., профессор

Таҳрир хайъати:

Сагдуллаев А.С. – т.ф.д., проф.

Аширов А.А. – т.ф.д., проф.

Баллиева Р. – т.ф.д., проф.

Маликов А.М. – т.ф.д., проф.

Юсупова Д.Ю. – т.ф.д., проф.

Муртазаева Р.Ҳ. – т.ф.д., проф.

Мўминов А.Г. – с.ф.д., проф.

Ганиева М.Х. – соц.ф.д., проф.

Мадаева Ш.О. – ф.ф.д., проф.

Туйчиев Б.Т. – ф.ф.д., проф.

Мухаммедова Д.Г. – псих.ф.д.

Тўхтаев Х.П. – ф.ф.н., доц.

Болтабоев Ҳ. – фил.ф.д., проф.

Раҳмонов Н.А. – фил.ф.д., проф.

Жабборов Н.А. – фил.ф.д., проф.

Сиддиқова И.А. – фил.ф.д., проф.

Ширинова Р.Х. – фил.ф.д., проф.

Садуллаева Н.А. – фил.ф.д., доц.

Арустамян Я.Ю. – фил.ф.д., доц.

Пардаев З.А. – фил.ф.ф.д., PhD.

Масъул котиб: **З. МАЖИД**

ТОШКЕНТ – 2022

МУНДАРИЖА

Тарих

Abduvohidov D. Samarqand shahrida qurilgan xristian cherkovlari (XIX asr oxiri XX asr boshlari).....	4
Каримова С. Мустақиллик йилларида Қашқадарё вилоятидаги араб миллий маданий маркази фаолияти.....	7
Kasimova Sh. The role of virtual museums in the development of museum pedagogy of Uzbekistan.....	10
Маттиев У. Исоқхон-тарихий тақдирнинг тақдорланиши	13
Муродова Д. Бухоро вилояти архив тизимидаги раҳбар аёллар фаолияти	17
Muxamedova M. Prospects of development of tourism in the museum on the basis of cultural tourism in Uzbekistan.....	21
Савриев Ж. Карманада Бухоро амирлари ва амалдорлари томонидан бунёд этилган сарой ва чорбоғлар	24
Сафаров А. Қашқадарё вилоятида амалга оширилган «пахта иши» уйдирмаларининг салбий оқибатлари.....	27

Фалсафа, Педагогика, Психология, Методика, Социология, Сиёсий фанлар

Аббасова Н. Использование технологий обучения в сотрудничестве в обучении пословицам и поговоркам английского языка учащихся общеобразовательных школ.....	31
Abdullayev V. Ta'lim jarayonida intellektual tizimlar va ularni ishlab chiqish texnologiyasi.....	34
Абдуллаева Р., Эшбаева Н. Сложности при обучения русскому языку в медицинском ВУЗе: учебные ресурсы и потребности студентов	38
Абдурасулов И. Development of cultural competences of students of higher educational organizations	41
Absamatov Z. Kasbiy kompetentlikni shakllantirishda yondashuvlarning o'zini	11
Азамов Ж. Олий таълим муассасаларини институционал автономиясини такомиллаштириш механизми	47
Алимджанов Б. Активные операции ташкентского отделения русско-азиатского коммерческого банка.....	50
Atabayeva D. Bolaning kun tartibidagi normal fiziologik uyquning o'sish va rivojlanishga ta'siri	55
Ахмедов Б. Севги никоҳ қуришнинг муҳим мотиви сифатида	58
Axmedova D. Oliy ta'lim muassasalarida kredit modul tizimida talabalarning mustaqil o'qishini tashkil etishning didaktik imkoniyatlari	61
Begmatova D., Usmonov S. Tibbiyot mutaxassislarini tayyorlashda fizika fanini integratsiyasi	64
Бозоров Э., Эргашев А. Олий таълим муассасарида “Рентген диагностикаси” мавзусини ўқитишда интерфаолусуллардан фойдаланиш услублари	68
Burxonova M. Zamonaviy oilalarda uchraydigan konfliktlar: ijtimoiy va psixologik tahlil	72
Джаббаров А. Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортнинг ривожланиши	75
Jabbarova L. Modern views of the museum design in Uzbekistan (on the example of the Tashkent museum)	79
Зияева М. Лингвистическая и коммуникативная компетенция учебника русского языка.....	82
Ismatova Yu. Kredit-modul o'qitish tizimini joriy etish ta'lim tizimining rivojlatirish yangi bosqichi sifatida.....	85
Kadirova L. Jamoa sport turlaridan biri – futbol terminologiyasining morfologik va sintaktik tuzilishi.....	88
Кадирова М. Замонавий таълим технологиялари асосида талабаларнинг иқтисодий кўникмаларни ривожлантириш модели.....	91
Камолтова К. Турмуш тарзи: янги ўзбекистонда янгиланиш ва тараққиёт омиллари.....	95
Karimova M. Biologiya o'qituvchisi metodik tayyorgarligining tuzilmaviy-funksional modeli.....	97
Каттаева Г. Самарқанд алломаларидан Махдumi Аъзамнинг энтпедагогик асарининг таҳлили	100
Куралбаев А. Болалар-ўсмирлар спорт мактабида ёш гандболчиларнинг ўқув-машғулот жараёнини такомиллаштириш услубияти	103
Кувондиқов С. Кўп йиллик тайёргарлик босқичида енгил атлетика турларига ўқувчи ёшларни саралашнинг педагогик технологияси.....	107
Qudratov S. Malaka oshirish jarayonida pedagog kadrlarning kompetentligini rivojlantirishga qo'yilayotgan zamonaviy talablar	109
Қўзибоева М. Масофавий ўқитиш технологиясининг ўзига хос хусусиятлари	112
Mamatqulov R., Mamatqulov I. Millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik o'zbek xalqining yuksak qadriyati	114
Mansurova T. On the state of teaching the russian language in schools of the Jizzakh region of the Arnasai region	117
Мирхалиқова Ч. Болаларда китобхонлик маданиятини ривожлантириш бўйича хорижий тажрибаларнинг қиссий таҳлили	120
Muxammedova O. Tibbiy oliy ta'lim muassasalarida rus tilini o'qitish kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishning tamoyillari	124
Negmatova D. O'zbekistonda mahalla institutining rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Norqo'ziyeva M. Oliy ta'lim muassasasida talabalarning kasbiy barqarorligini shakllantirishning mohiyati	129
Nuraliyeva P. Talabalar o'quv kompetensiyasini shakllantirishda raqamli texnologiyalarning o'zini	132
Равшанов Ғ. 16-17 ёшли ўспирин ўқувчиларининг жисмоний ривожланиши характеристикаси	135
Раҳматуллаева Г. Маънавий-маърифий фаолиятни бўлажак ўқитувчиларда шакллантиришнинг аҳамияти	140
Сапаров Б. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда миллий маънавият ва мафқуранинг аҳамияти	143
Сейдаметова Г. Школьное образование в повседневной жизни населения каракалпакстана в 1950-1960-е годы	146

Suvanova K. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tasviriy san'at namunalari asosida ijodkorlikni shakllantirishning innovasion shakl, vosita va metodlari.....	150
Султанходжаев Р. Жиноятчиликка қарши кураш чоралари тизимида жиноятчиликнинг олдини олиш тушунчаси	153
Tashimov N. Chizma geometriya fanini o'qitishda talabalarining mustaqil bilish faolligini rivojlantirish modeli	156
Turolova L. Og'zaki va yozma nutq amaliyotida til o'rganishning ahamiyati.....	158
Хайтова Ю. Олий таълимда бўлажак ўқитувчиларнинг ижодий-коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришнинг педагогик тизими	161
Хайитов Н. Дунёдаги хитой диаспорасининг бугунги ҳолати.....	164
Хайруллаева Н. Биология дарсларида 3D технологияларидан фойдаланиб талабаларнинг методик тайёргарлигини такомиллаштириш	168
Хамидова G. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy va intellektual qobiliyatini rivojlantirish mexanizmlari	171
Хасанова G. Jamiyatda tarbiyachi modelini yaratishning ijtimoiy pedagogik asoslari	174
Хонназарова M. Mediatexnologiyalar asosida zoologiya fanlarini o'qitishning didaktik ta'minoti	177
Худайназаров А. Ёшларни ижтимоий-маънавий ҳаётда фаоллигини оширишнинг устувор вазибалари	181
Xudayberganov S. O'zbekiston respublikasida xorijiy hamkorlikning huquqiy asoslari (Xorazm viloyati misolida)	185
Хо'жаахматова Q. Tibbiyot talabalariga ingliz tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish	188
Хо'жайев A., Raxmatov A. Matematika fanini o'qitishda mobil ilovalarning o'rni	191
Chariyeva Z. Creating a good atmosphere in a class	194
Shahobidinov V., Alimov U., Bedilov O., Pyasov B. Ofitserning pedagogik mahorati	197
Эргашев А. Олий таълим тизимида “ионлаштирувчи нурланишлар” мавзусини модуль тизимида ўқитиш усуллари	200
Эргашев И, Рузиев Ж., Абдуллаев Б. Ёшларда ватанпарварлик туйғусини тарбиялаш масалалари	204
Филология	
Абдусаматов З. Сравнительный анализ фразеологических единиц с особенностями наименования в английском и узбекском языках.....	211
Аззамов Ю. Гастрономия соҳаси терминологиясининг ўзига хос хусусиятлари.....	215
Бекташева Г. Жадид адабиётшунослигига муносабат ва фикрлар хилма- хиллиги	218
Бозоров О. Эпистоляр романларнинг тадрижий тараққиёти.....	222
Буранова Б. Топонимлар таржимасида лексик трансформациядан ижодий фойдаланиш	226
Valieva N. Xitoy tili frazeologik birliklarida “喜” “quvonch” freymi.....	229
G'ulomova N. Alisher Navoiyning “Badoye’ ul-vasat” devoni g'azallarini grammatik teglash xususiyatlari	233
Гулямова Ш. Ўзбек ва инглиз тилларида монологик дискурсининг тасниф этилиши	237
Имяминова Ш., Ҳафизов Ф. Шарқ ғазалларига ғарбона оҳанг.....	241
Inomjonova S. Bolalar kitobxonligini rivojlantirishda fantastik asarlardan foydalanishning ahamiyati.....	245
Irgasheva Sh. Kompyuter diskursdagi neologizmlarning tarjima qilish xususiyatlari	247
Исматуллаева Н. Боқиев А. Синхрон таржимонликда мнемотехниканинг қўлланилиши хусусида	252
Kadirova L. Jamoa sport turlaridan biri – futbol terminologiyasining morfologik va sintaktik tuzilishi.....	255
Каримова Ш. Замонавий ўзбек шеърларида эпифоранинг бадиий вазибалари	258
Qayumov S. Portrait genre in the works of the artist Malik Nabiev.....	261
Қорабоев Ж., Шокиров Ш. Ўзбек тилида “Мардлик” концептини прагматик хусусиятлари	263
Мавлянова Т. Проблема перевода средневековой классики и его соответствия оригиналу	266
Mamadaliyeva S. Chet el va o'zbek adabiyotida publitistik xatlar va badiiy maktublarning uzviyiligi	269
Mashrapova G. Romantik dostonlar sujeti va safar motivi.....	271
Набиева Г. “Шум бола” асари таржималарида лингвокультурологик муаммолар тадқиқи	274
Nazarov B, Xolmanova Z. O'zbek tilidagi o'z qatlam va o'zlashgan qatlamli biologiya terminlari	278
Нуритдинова Р. Фельлардан антропонимлар ясалиши ва уларнинг лексик-семантик таҳлили	282
Ruzimurodova F. Badiiy asar tahlili xususida ayrim mulohazalar	285
Sadikov E. Til o'qitishda pragmatika masalalari: ta'riflar, tanqidlar, tahlillar va talqinlar	288
Сувонов З. Бадиий матн лингвистик экспертизасининг зарурати	291
Турабоева С. Инглиз ва ўзбек тилларидаги ахлоқий қадриятларнинг қиёсий-ассоциатив тавсифи.....	294
Турдибеков М. Жой номлари этимологияси: Сўғд вилояти аҳоли яшаш пунктлари номлари мисолида	297
Umirzoqova N. Ingliz va o'zbek tillarida lingvistik metrologiyaning asoslari	300
Xasanova A., Eskaraeva G. National and cultural aspects of phraseological units of russian and uzbek languages	303
Ҳалимова М. Бош соматизмининг семантик структураси ва уни қавм бўлмаган тилларда қайта яратиш ...	306
Чўлиева Н. Қисса жанрида замон ва макон (хронотоп)	310
Эгамқулова Н. Вақтли матбуот ва адабий-эстетик тафаккур ривожини (1906-1917 йиллар ўзбек вақтли матбуоти мисолида)	314
Eshkobilova F. The functions of colour terms as an adjective	318
Юсупова Ш. Динга оид терминларнинг семантик хусусиятлари.....	321

Erkin SADIKOV,
Xalqaro TESOL/TEFL treneri,
Mustaqil tadqiqotchi
E-mail: sadikoverkin@gmail.comerkdil2004@mail.ru

BuxDU f.f.n., dotsent Z.I.Rasulov taqrizi asosida

TIL O'QITISHDA PRAGMATIKA MASALALARI: TA'RIFLAR, TANQIDLAR, TAHLILLAR VA TALQINLAR

Аннотация

Til o'rganish jarayoni shunchaki, grammatika yoki lug'at bilan bog'liq bo'libgina qolmay, unda aynan ushbu komponentlardan tashqari qator omillar ham muhim ahamiyat kasb etadi, xususan, pragmatika, madaniyat va axloq kabi muloqotga bevosita ta'sir ko'rsatadigan jihatlar ham alohida ko'nikmalar qatorida o'rganilishi va o'rgatilishi kerak. Lich (1983) ning fikriga ko'ra, biz pragmatikani tubdan anglab yetmagunimizcha, tilning asosiy funksional mohiyatini tushuna olmaymiz. Pragmatikaning ta'rifi va tavsifi yuzasidan turli xil qarashlar mavjud bo'lib, ular shaklan o'zgacha bo'lsa-da, mohiyatan bir-birini to'ldiradi hamda musharak tushuncha sifatida gavdalanadi.

Kalit so'zlar: pragmatika, nutq aktlari, korporativ tamoyil, madaniyat, muloqot, munosabat, sotsiopragsmatika, lingvopragsmatika.

ПРАГМАТИКА В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКУ: ОПРЕДЕЛЕНИЯ, КРИТИКА, АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ

Аннотация

Мало того, что процесс изучения языка связан с грамматикой или лексикой, но помимо этих компонентов важен еще ряд факторов, в частности, прагматика, культура, этика, которые непосредственно влияют на общение и преподаются вместе с индивидуальными навыками. Согласно Личу (1983), мы не можем понять основную функциональную природу языка, пока не достигнем глубокого понимания прагматики. Существуют разные взгляды на определение и описание прагматики, которые, хотя и своеобразны по форме, но дополняют друг друга по существу и воплощаются в виде общего понятия.

Ключевые слова: прагматика, речевые акты, корпоративные принципы, культура, коммуникация, отношение, социо-прагматика, лингво-прагматика.

PRAGMATICS IN LANGUAGE TEACHING: DEFINITIONS, CRITICISM, ANALYSIS AND INTERPRETATION

Abstract

Not only is the process of language learning associated with grammar or vocabulary, but in addition to these components, a number of factors are important, in particular, pragmatics, culture, ethics, which directly affect communication and are taught together with individual skills.

According to Leach (1983), we cannot understand the basic functional nature of language until we reach a deep understanding of pragmatics. There are different views on the definition and description of pragmatics, which, although unique in form, complement each other in essence and are embodied in the form of a general concept.

Key words: pragmatics, speech acts, corporate principles, culture, communication, attitude, socio-pragmatics, linguopragsmatics.

Kirish. Pragmatikaning aynan atama sifatida talqini faylasuf va tilshunos Ch. Morrisga borib taqaladi. Morris (1938) pragmatikani tadqiq qilarkan, uni ishora (belgi)larning muloqotdagi namoyonlashuvini talqin etuvchi soha sifatida e'tirof etadi. Mazmunan aynan muloqot jarayonidagi belgilar, tovushlar, so'zlar, jumlar, hatto suhbatdoshlarning yuz ifodasi, qo'l harakatlari, ko'z ishoralari o'ziga xos ahamiyat kasb etib, tomonlar ularning muayyan xususiyat va vazifalaridan xabardor bo'lishlari, shu bilan birga, tezkorlik bilan muloqot davomatida ularning ong osti sharhini amalga oshira olishlari kerak.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Dastlabki tadqiqotlari yuzasidan kelib chiqqan ta'riflar natijasida Morris pragmatikani yanada izchilroq tavsiflashga harakat qiladi hamda buning samarasi o'laroq, olim pragmatikani ma'noning qay tarzda yaralishi va qay shaklda muloqotga ko'chishini ta'minlovchi mexanizm sifatida semiotikaning tub tarkibiy qismiga joylashtiradi. Pragmatikani boshqa qarashlar va tadqiqotlar negizida qator tilshunos olimlar tahlil qilib chiqarkanlar, soha rivojiga o'z hissalarini qo'shib, uni boyitishga harakat qiladilar.

Morrisdan so'ng pragmatika va xususan semantika borasida qiyosiy tadqiqotlar olib borgan britaniyalik Paul Grays asosan diqqat e'tiborini so'zlovchi tomonidan aytilgan so'z (gap)ning ma'nosi va aynan bu orqali nima nazarda tutilganligini o'rganishga qaratadi. Shu bilan birga, Grays muloqot hech qachon bir tomonlama bo'lmasligini, aksincha u ijtimoiylashuv, ya'ni ikki va undan tomonlarning o'zaro korporativ (hamkorlik) munosabatlari orqali vujudga kelishini ta'kidlarkan, bu jarayonni "Korporativ (Hamkorlik) tamoyili" deb nomlaydi, shu tariqa soha tarixidagi eng muhim tub burilishlardan birini amalga oshiradi. Tadqiqotchi "Korporativ tamoyil"ni to'rtta daraja (maksimum)ga ajaratadi: sifat (so'zlovchi sifatida faqat haqiqatni yoki tegishli dalillar bilan isbotlangan marsani gapirish), miqdor (so'zlovchi va tinglovchi sifatida suhbat mavzusi bo'yicha yetarli darajada axborotga ega bo'lish), muvofiqlik (suhbat davomida savolga yoki murojaatga nisbatan mantiqan muvofiq javob berish) va xulq-atvor (muloqot jarayonida noaniqlik hamda mujmallikdan qochish).

Pragmatikaga berilgan eng sodda, ammo munozarali ta'rif tilshunos Levinson (1983) ga tegishli bo'lib, u pragmatikani "tilni qanday qo'llash kerakligini o'rgatuvchi

soha” deb ta’riflaydi. Aynan ushbu ta’rif pragmatikaning xususiyatini ochib berdi hamda keyinchalik ko’plab muhokamalarga sabab bo’ldi. Natijada Levinsonning bu soddagina ta’rifiga qarama-qarshi tarzda pragmatikaning boshqa ta’riflari ham shakllana boshladi.

Tahlil va natijalar. Nega Levinsonning pragmatikaga bergan ta’rifiga nisbatan tanqidlar paydo bo’ldi? Bu borada javob ham oddiy edi: Olimning isloh qilgan ta’rifi faqat amaliy xarakterga ega bo’lib, nazariyani e’tirof etmasdi. Shu tariqa fan olamida pragmatikaning keng qamrovli ta’riflari vujudga kela boshladi. Lich (1983) pragmatikani tilshunoslik nuqtai nazaridan ta’riflarkan, uni mohiyatning nutq vaziyatlariga nisbatini o’rganuvchi soha sifatida e’tirof etadi. Aynan ushbu ta’rif ortidan Lich va Tomaslar birgalikda pragmatikani pragmalingvistika va sotsiopragsmatika kabi ikki qismga ajratishadi.

Lichning nazdida pragmalingvistika asosan grammatikaga yo’nalgan bo’lib, muloqot jarayonida suhbatdoshlarning ijtimoiylashuvida grammatik shakllarning aynan qanday ifodalanishini tartibga soladigan ta’limot sifatida xizmat qiladi. Aynan Lichning o’zi sotsiopragsmatikani ijtimoiy shart-sharoitlarda amalga oshiriladigan yoki vujudga keladigan, rejalashtirilgan va rejalashtirilmagan suhbat jarayonlarida muloqotga kirishuvchilarning aytadigan so’zlari hamda jumllalarining interpretatsiyasini amalga oshirishga hissa qo’shadigan komponent ekanligini iddao qiladi.

Tomas esa pragmalingvistikani tahlil qilarkan, mazkur bo’lim lingvistik shakllar hamda vazifalarga daxldor degan fikrni ilgari suradi. Sotsiopragsmatika xususida esa olimning qarashlari suhbatdoshlarning ijtimoiylashuvi jarayonidagi muloqot sharoitiga muvofiq ijtimoiy xulq-atvorning turlicha namoyon bo’lishiga qaratiladi. Tomas (1995) pragmatikani o’rganishni o’zaro muloqotdagi mohiyat sifatida qaraydi. Ushbu olim uchun ma’noni yaratish dinamik jarayon bo’lib, so’zlovchi va tinglovchi o’rtasidagi muloqot mazmunini, nutq konteksti (jismoniy, ijtimoiy va lingvistik)ni o’z ichiga oladi.

Yul (1996) ham bevosita pragmatikani o’rganarkan, uni so’zlovchining so’zlashdan ko’zlagan maqsadini o’rganuvchi soha ekanligini aniqlaydi va olib borgan izlanishlari natijasida pragmatikaning yana bir xususiyatini ochib beradi: pragmatika suhbatdoshlarga bir-birining aytgan so’zlaridan tashqari nazarda tutilgan yashirin ma’noni ilg’ab olishga ko’maklashadigan ta’limot ekanligiga urg’u berib, muloqot sodir etilgan vaziyatlarda suhbatdoshlarning yuz ifodalari, qo’l va tana harakatlari ham qo’shimcha yoki alohida ahamiyat kasb etishini ma’lum qiladi.

Shu o’rinda olimlardan Kasper (1997) ning pragmatikaga bergan ta’rifi sohaning yana bir qirrasini ochishga xizmat qiladi. Tilshunos pragmatikani “kommunikativ harakatni uning ijtimoi-madaniy kontekstida o’rganuvchi tilshunoslikning bir bo’limi” deb ta’rif beradi. Natijada madaniyat pragmatikaning me’yoriy jihatlaridan biri ekanligiga diqqat qaratila boshlandi.

Kristal (1997) til foydalanuvchilari va o’zaro munosabatlarda nazarda tutiladigan mohiyat va uning ta’sirini hisobga oladi. Ushbu muallifning fikriga ko’ra, pragmatika tilni foydalanuvchilar nuqtai nazaridan o’rganish, ayniqsa, ular qilgan tanlovlar, ijtimoiy o’zaro ta’sirda tildan foydalanishda duch keladigan cheklovlar va ularning tilni muloqot vositasi sifatida ishlatganda boshqalarga ta’sirini namoyon etuvchi ta’limot bo’lib, u muloqot qiluvchilarning suhbat davomida individuallikdan ijtimoiylikka o’tish bosqichini ham nazarda tutadi.

Mey (2001) odamlarning muloqotda tildan qanday foydalanishiga qarab pragmatik ma’noni tahlil qiladi. Uning

izohlashicha, pragmatika ijtimoiylikdagi shart-sharoitlar natijasida tartibga solinadigan kishilarning o’zaro muloqoti ta’sirida vujudga keladigan va anglashiladigan mohiyatni o’rganuvchi bo’lim bo’lib, aynan tilning qanday va qaysi maqsadda qo’llanilishiga asosiy e’tibor qaratadi.

Xuang 2007-yilda pragmatikani ikki nuqtai nazardan tahlil qilish mumkinligini aytadi: kognitiv-falsafiy qarash va ijtimoiy-madaniy-interaktiv nuqtai nazarni qamrab oluvchi pragmatika. Olimning fikricha, dastlabki nazariya “komponentli ko’rinish” deb ataladi va u “tilning qo’llanilishi tufayli yoki unga bog’liq holda ma’noni tizimli o’rganish”ni ifodalaydi. U asosan implikasiya (so’zlovchining so’zlashdan ko’zlagan maqsadi), presuppozitsiya (so’zlovchi va uning suhbatdoshiga oldindan ma’lum bo’lgan haqiqat yuzasidan taxmin), nutq aktlari (iltifot, taklif, inkor, shikoyat, iltimos), deksis (pragmatikada muloqot jarayonida muayyan shaxs, vaqt, o’rin-joy, ijtimoiy holatga ishora qiluvchi va unga urg’u beruvchi komponent) va referens (aloqadorlik yoki qarashlilik) kabi dolzarb mavzularni qamrab oladi.

Ikkinchi nazariya esa sotsiolingvistika, psixolingvistika, nutq tahlili, pragmatik variatsiya va boshqa ijtimoiy yo’nalishlar bilan bog’lanadi. Amaliy xususiyatga ega bo’lgan bu ta’limot aktual tildan foydalanishni nazarda tutadi, shu bois “empirik pragmatika” atamasi bilan ham mashhur.

Keskes (2013) pragmatikani madaniyatlararo pragmatik nuqtai nazardan ko’rib chiqadi va madaniyatlararo o’zaro munosabatlarda ijtimoiy-kognitiv yondashuvni qo’llaydi. Uning fikriga ko’ra, ijtimoiy-kognitiv yondashuv muloqot jarayonida vujudga keladigan holatlar hamda nutq akt (vaziyat)larida suhbatdoshlarning o’zlarini ifoda va idora etishlarida ularning madaniy bilimlari hamda tajribalari o’ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Bardovi-Harlig (2013) ikkinchi tilni o’rganish nuqtai nazaridan pragmatikani ilmiy jihatdan isloh qilarkan, uning o’ziga xos atamasini yaratadi. “Qanday so’zlash?, Nimani so’zlash?, Kimga so’zlash?, Qachon so’zlash? kabi so’roqlar bilan moyihatni ochiqlashga xizmat qiluvchi ta’limot” sifatida e’tirof etarkan, mutaxassis pragmatikani ushbu silsila asosida o’qitilishi hamda o’rganilishi mumkinligiga e’tibor qaratadi.

Xulosa va takliflar. Umuman olganda, yuqorida sharhlangan ta’riflar va mulohazalar pragmatikaning til o’qitishda eng muhim aspektlardan biri ekanligini in’ikos etadi, shu bilan birga, ular o’rtasidagi muayyan o’xshashliklar hamda tafovutlar natijasida quyidagi xulosalarni taqdim etadi va ularga ko’ra, pragmatika:

- 1) inson harakati va tafakkurining amaliy tomonlarini;
- 2) lingvistik belgi (ishora)lar, so’z va gaplarning real vaziyatlarda qo’llanilishini;
- 3) interaktiv kontekstda ma’noning ifodalanishini;
- 4) gapning to’g’ridan-to’g’ri ma’nosidan tashqari, aynan mazmunning qay tarzda nazarda tutilishi: suhbatdoshlarning yuz ifodalari, qo’l va tana harakatlari orqali namoyon bo’ladigan qo’shimcha mohiyatni;
- 5) so’zlovchilarning suhbat mavzusi yuzasidan egallagan bilimlari, tajribalari hamda madaniy-axloqiy xususiyatlarini;
- 6) so’zlovchilarning muloqotga kirishishdan ko’zlagan maqsadlari va istaklarini;
- 7) insonlar aynan so’zlar yordamida nima qila olishlarini;
- 8) muloqot jarayonida ifodalangan mohiyatga nisbatan tomonlarning munosabatini o’rganadi va ular uchun shart-sharoitlar yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. Bardovi-Harlig, K., Hartford, B.A.S., Mahan-Taylor, R., Morgan, M. J., & Reynolds, D. W. (1991). Developing pragmatic awareness: Closing the conversation. *ELT Journal*, 45, 4-15.

2. Barron, A. (2003). Acquisition in interlanguage pragmatics: learning how to do things with words in a study abroad context. Amsterdam Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
3. Crystal, D. (1997). A dictionary of linguistics and phonetics. 4th edition. Cambridge, MA: Blackwell.
4. Ferrara, A. (1985). Pragmatics. In T. A. van Dijk (Ed.), Handbook of discourse analysis (Vol. 2, pp. 137-157). London: Academic Press.
5. Huang, Y. (2007). Pragmatics. New York, NY: Oxford University Press.
6. Kasper, G., & Rose, K. R. (1999). Pragmatics and second language acquisition. Annual review of Applied Linguistics, 19, 81- 104.
7. Kecskes, I., & Romero-Trillo, J. (2013). Introduction. In I. Kecskes & J. Romero-Trillo (Eds.), Research trends in intercultural pragmatics (pp. 1-3). Boston: Walter De Gruyter.
8. Leech, G. (1983). Principles of pragmatics. London: Longman.
9. Levinson, S. (1983). Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Mey, J.L. (2001). Pragmatics: an introduction. Oxford, Blackwell Publishers.
11. Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press.
12. Расулов, З. И. (2011). Синтаксический эллипсис как проявление экономии языка): автореферат дисс.. кандидата филологических наук/Расулов Зубайдулло Изомович.-Самарканд, 2011.-27 с. Расулов Зубайдулло Изомович.
13. Расулов, З. И. (2017). Особенности моделирования эллиптических предложений в связи с позиционными звеньями. Тил бирликларини қиёсий-типологик ва лингвомаданиятшунослик йўналишларида тадқиқи ва уларнинг тилларни ўқитишдаги ўрни. Илмий мақолалар тўплами. Қ, 2, 54-56. Тил бирликларини қиёсий-типологик ва лингвомаданиятшунослик йўналишларида тадқиқи ва уларнинг тилларни ўқитишдаги ўрни. Илмий мақолалар тўплами. Қ, 2, 54-56.
14. Sadikov Erkin Tursunovich. (2022). Noval Teaching Technologies of Pragmatic Speech Acts. Eurasian Scientific Herald, 4, 19–22. Retrieved from <https://geniusjournals.org/index.php/esh/article/view/392>
15. Sadikov Erkin Tursunovich. (2021). IMPLEMENTING AND ASSESSING PRAGMATIC SPEECH ACT DIVERGENCES IN THE ESL CLASSROOM. Eurasian Journal of Academic Research, 1(8), 73–76. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5702899>
16. Sadikov Erkin Tursunovich. (2021). THE ROLE OF PRAGMATICS IN OVERCOMING CHALLENGES OF ACADEMIC WRITING. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(11), 247–249. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/481>
16. V.F. Saidovna. Using games and innovative technologies in the English language classroom. Научный Вестник Наманганского Государственного Университета, pp. 232-238